MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH ORQALI BOLALARNING BILISH FAOLLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI

Joniyeva Sitora Alisher qizi

Osiyo texnologiyalari unversiteti “Maktabgacha ta’lim” mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya. Mazkur tezisda maktabgacha ta’lim tashkilotlarida interfaol metodlardan foydalanish orqali bolalarning bilish faolligini oshirish imkoniyatlari yoritilgan. Maktabgacha yoshdagi bolalarda mustaqil fikrlash, kuzatish, savol berish, taqqoslash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirishda interfaol ta’lim metodlarining ahamiyati ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, ta’lim jarayonida didaktik o‘yinlar, aqliy hujum, klaster, muammoli vaziyatlar va kichik guruhlarda ishlash metodlaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, interfaol metodlar, bilish faolligi, mustaqil fikrlash, didaktik o‘yin, ijodkorlik, pedagogik texnologiya, ta’lim jarayoni, kognitiv rivojlanish.

Kirish

Bugungi kunda maktabgacha ta’lim tizimida bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ularning intellektual salohiyatini oshirish va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha yosh davri bolaning bilish jarayonlari, dunyoqarashi, qiziqishlari va dastlabki intellektual ko‘nikmalari jadal rivojlanadigan bosqich hisoblanadi. Shu sababli mazkur davrda tashkil etiladigan ta’lim-tarbiya jarayoni bolalarning yosh va individual xususiyatlariga mos, qiziqarli hamda faol ishtirok etishga yo‘naltirilgan bo‘lishi zarur.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida an’anaviy ta’lim usullari bilan bir qatorda interfaol metodlardan foydalanish bolalarning mashg‘ulotlarga bo‘lgan qiziqishini oshirish, ularni mustaqil izlanishga undash va o‘z fikrlarini erkin ifodalashga o‘rgatishda muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar ta’lim oluvchi va pedagog o‘rtasidagi faol hamkorlikka asoslanib, bolalarning bilimlarni tayyor shaklda qabul qilishidan ko‘ra, ularni mustaqil ravishda o‘zlashtirishiga imkon yaratadi.

Shu nuqtayi nazardan, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida interfaol metodlardan

maqsadli foydalanish bolalarning bilish faolligini oshirish, ularning ijodiy va mantiqiy tafakkurini rivojlantirish hamda ta’lim jarayonining samaradorligini ta’minlashning muhim omili hisoblanadi.

Asosiy qism

Bilish faolligi bolaning atrof-muhitni anglash, yangi ma’lumotlarni o‘zlashtirish, hodisalar o‘rtasidagi bog‘liqliklarni aniqlash va mustaqil xulosalar chiqarishga bo‘lgan intilishi bilan tavsiflanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish faolligi, avvalo, qiziquvchanlik, savol berish, kuzatish, tajriba o‘tkazish va o‘yin faoliyati orqali namoyon bo‘ladi. Shuning uchun ta’lim jarayonida bolalarning tabiiy qiziqishlarini qo‘llab-quvvatlash va ularni faol ishtirok etishga undaydigan metodlardan foydalanish zarur.

L.S. Vigotskiyning madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasida bolaning bilish jarayonlari ijtimoiy muhit va kattalar bilan hamkorlikdagi faoliyat orqali rivojlanishi asoslangan. Ushbu qarash maktabgacha ta’limda pedagogning bolani mustaqil fikrlashga yo‘naltirishi, unga savollar berishi va bilish faoliyatini qo‘llab-quvvatlashi zarurligini ko‘rsatadi [1].

J. Piaje tomonidan ishlab chiqilgan kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko‘ra, maktabgacha yoshdagi bolalar dunyoni asosan bevosita tajriba, kuzatish va amaliy harakatlar orqali anglaydilar. Demak, mashg‘ulotlarda ko‘rgazmali vositalar, didaktik o‘yinlar, predmetlar bilan tajribalar va muammoli topshiriqlardan foydalanish bolalarning bilimlarni faol o‘zlashtirishiga yordam beradi [2].

Maktabgacha ta’lim jarayonida quyidagi interfaol metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

1. “Aqliy hujum” metodi. Ushbu metod bolalarda erkin fikrlash, tezkor javob berish va o‘z qarashlarini ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, pedagog bolalarga “Nima uchun daraxtlar bizga kerak?”, “Suv bo‘lmasa nima sodir bo‘ladi?” kabi savollar beradi. Bolalar o‘z fikrlarini bildiradilar va birgalikda umumiy xulosaga keladilar.

2. “Klaster” metodi. Mazkur metod orqali bolalarning muayyan mavzu bo‘yicha tasavvurlari tizimlashtiriladi. Masalan, “Mevalar” mavzusida markazga meva tasviri joylashtirilib, uning atrofida olma, nok, uzum, anor kabi tushunchalar birlashtiriladi. Bu usul bolalarning xotirasi, tasniflash va bog‘lanishlarni aniqlash qobiliyatini rivojlantiradi.

3. “Muammoli vaziyat” metodi. Bolalarga kundalik hayotdan olingan muammoli vaziyatlar taqdim etiladi. Masalan, “Agar gullarga suv quyilmasa nima bo‘ladi?” degan savol orqali bolalar fikrlashga, sabab va oqibatni aniqlashga undaladi.

4. “Kichik guruhlarda ishlash” metodi. Bolalar kichik guruhlarga ajratilib, ularga umumiy topshiriq beriladi. Masalan, bir guruh hayvonlarni, ikkinchi guruh o‘simliklarni, uchinchi guruh esa transport vositalarini rasmlar asosida tasniflaydi. Ushbu metod hamkorlik, muloqot va jamoaviy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantiradi.

5. “Didaktik o‘yinlar” metodi. O‘yin orqali tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarning tabiiy qiziqishini qo‘llab-quvvatlaydi. “Ortiqchasini top”, “Nimani o‘zgartirdim?”, “Kim tez topadi?” kabi o‘yinlar diqqat, xotira, kuzatuvchanlik va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Interfaol metodlardan foydalanish jarayonida pedagog faqat bilim beruvchi emas, balki bolalarning bilish faoliyatini tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. Bunda bolalarga o‘z fikrini bildirish, savol berish, xato qilish va qayta izlanish imkoniyati yaratilishi kerak.

1-jadval

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida interfaol metodlardan foydalanish va ularning bilish faolligiga ta’siri

Interfaol metodlar	Qo‘llash shakli	Rivojlantiriladigan ko‘nikmalar
Aqliy hujum	Savol-javob va erkin fikr almashish	Mustaqil fikrlash, nutq faolligi
Klaster	Tushunchalarni o‘zaro bog‘lash	Tahlil qilish, tasniflash
Muammoli vaziyat	Muammoni aniqlash va yechim topish	Mantiqiy tafakkur, xulosa chiqarish
Kichik guruhlarda ishlash	Jamoaviy topshiriqlar bajarish	Hamkorlik, muloqot
Didaktik o‘yinlar	O‘yin orqali bilimlarni o‘zlashtirish	Diqqat, xotira, kuzatuvchanlik

Jadvaldan ko‘rinadiki, interfaol metodlarning har biri bolalarning bilish faoliyatining muayyan jihatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ularni mashg‘ulot mazmuniga mos ravishda uyg‘unlashtirish orqali bolalarning intellektual faolligini yanada oshirish mumkin.

Shuningdek, interfaol metodlardan foydalanishda bolalarning yosh xususiyatlari va individual imkoniyatlarini hisobga olish muhimdir. Masalan, kichik yosh guruhlarida ko‘rgazmali vositalar, harakatli va sodda didaktik o‘yinlardan foydalanish samarali bo‘lsa, katta va tayyorlov guruhlarida muammoli savollar, mustaqil topshiriqlar, tajribalar va

guruhli faoliyatga ko‘proq e’tibor qaratish mumkin.

Interfaol metodlarning samaradorligi mashg‘ulotning qiziqarli tashkil etilishi bilangina emas, balki bolalarning unda faol ishtirok etishi, savollarga javob topishi, o‘z fikrini ifodalashi va mustaqil xulosalar chiqarishi bilan belgilanadi. Shu sababli pedagog mashg‘ulot yakunida bolalarning faolligini kuzatishi, ularning fikrlarini rag‘batlantirishi va keyingi faoliyat uchun motivatsiya yaratishi lozim.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida interfaol metodlardan foydalanish bolalarning bilish faolligini oshirish, mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va mantiqiy tafakkurini rivojlantirishning samarali pedagogik vositalaridan biridir.

Ushbu mavzuni o‘rganish asosida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Maktabgacha ta’lim mashg‘ulotlarida interfaol metodlardan tizimli va maqsadli foydalanish zarur.

Bolalarning yosh va individual xususiyatlariga mos didaktik o‘yinlar hamda muammoli topshiriqlarni ishlab chiqish lozim.

Pedagoglarning interfaol ta’lim metodlarini qo‘llash bo‘yicha kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish maqsadga muvofiq.

Bolalarning bilish faolligini kuzatish va baholashda savol berish, mustaqil fikrlash, muammoga yechim topish hamda guruhdagi ishtirok ko‘rsatkichlariga e’tibor qaratish kerak.

Shunday qilib, interfaol metodlarni maktabgacha ta’lim jarayoniga izchil joriy etish bolalarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi, ularning intellektual salohiyatini rivojlantiradi va keyingi ta’lim bosqichlariga tayyorgarligini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва: Лабиринт, 1999. – 352 с.

2. Пиаже Ж. Психология интеллекта. – Санкт-Петербург: Питер, 2003. – 192 с.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi 802-son qarori. Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida.

4. Maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. –

Takomillashtirilgan nashr. – Toshkent, 2022.

5. Joniyeva S. A. Tarbiyachilarni ijodiy-pedagogik faoliyatga tayyorlash texnologiyasi // Science Shine: International Scientific Journal. — 2026. — Issue 16(82), Volume 1. — 05.06.2026. — ISSN 3030-377X.

